

אמירה לנכרי בפסיק רישא

סמ"ג לאוין עה:

משמע מכאן (מהמכילתא) שאסור לישראל להניח לגוי לעשות מלאכתו בין בי"ט בין בשבת **דאורייתא** ... אמנם יש לומר שהיא אסמכתא בעלמא ... ולשון לא יעשה הכתוב בתורה מוכיח קצת שהוא **דרשה גמורה**.

❖ **באר כיצד יסיביר הסמ"ג את לשון הגמרא 'אמירה לנכרי שבות'?**

לעומת זאת הרמב"ן נקט שדברי המכילתא אינם דרשה גמורה:

רמב"ן שמות פרק יב פסוק טז:

מצאתי במכילתא... **ובודאי היא אסמכתא בעלמא**, שבאו לאסור מדבריהם אמירה במלאכת שלנו, וסמכו אותה למקרא הזה.

להלכה כתב המשנה ברורה:

שער הציון סימן רמג ס"ק ז:

עיין בית יוסף בסוף סימן רמ"ד מה שכתב על המכילתא בשם הסמ"ג, דספוקי מספקא לה אולי הוא דרשא גמורה, ועיין לבוש, **אבל מכל הפוסקים משמע דהוא רק מדרבנן**.

ג. טעם איסור אמירה לנכרי

לעיל הובא הסברו של הרמב"ם לאיסור אמירה לנכרי. טעם אחר כתב רש"י במסכת שבת:

רש"י שבת דף קנג ע"א:

מאי טעמא שרי ליה למיתב לנכרי - **והרי הוא שלוחו** לישאנו בשבת.

ובמסכת עבודה זרה ביאר זאת באופן נוסף:

רש"י עבודה זרה דף טו ע"א:

ומה שאסור לישראל לומר לעובד כוכבים עשה לי כך, זהו משום 'ממצוא חפצך ודבר דבר' - דיבור אסור.

ההגהות מיימוניות ביאר, שאף שאין שליחות למי שאיננו יהודי, חידשו חכמים שליחות לחומרא:

הגהות מיימוניות הלכות שבת פ"ו ה"א:

אסור ליתן לנכרי מעות בע"ש שיקנה לו למחר ביום השוק כי יש **שליחות לנכרי לחומרא**.

וכן כתב השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן רמג סעיף א:

לא ישכיר אדם מרחץ שלו לכותי ... ונמצא הכותי עושה מלאכה בשליחותו של ישראל.

❖ **האם יש נפקא מינות להלכה בין הטעמים?**

ד. אמירה לנכרי בפסיק רישא

נחלקו הראשונים נחלקו אם מותר לומר לגוי להרים את הקדירה שנמצאת על גבי הגחלים, באופן שבהכרח יגרום להבערתם. האגודה כתב שהדבר אסור:

האגודה מסכת שבת פרק ד סימן עו:

הקדמה:

השבת היא מתנה מיוחדת לעם ישראל, כפי שמודגש בתפילה: "ולא נתנו ה' אלקינו לגויי הארצות .. כי לישראל עמך נתנו באהבה". עם זאת, חכמים אסרו לבקש מנכרי לעשות מלאכה עבור יהודי בשבת, וכן אסרו להנות ממלאכה שגוי עשה בשבת בשביל ישראל.

שאלה: האם מותר בשבת ליהודי לבקש מחייל שאינו יהודי להוציא אוכל ממקרר שלא הועבר ל'מצב שבת', כאשר פתיחת המקרר תגרום להדלקת נורה? האם מותר לומר לו לפתוח ברז מים חמים, כאשר בשל כך ייכנסו מים חדשים ויתבשלו בדוד החשמל?

א. מקור הדין

נאמר במשנה:

משנה מסכת שבת פרק כג משנה ג:

לא ישכור אדם פועלים בשבת, ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים.

וביאר הגמרא:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנ עמוד א:

מאי שנא הוא ומאי שנא חבירו? - אמר רב פפא: חבר נכרי. מתקיף לה רב אשי: אמירה לנכרי שבות! אלא אמר רב אשי: אפילו תימא חבירו ישראל, הא קא משמע לן: לא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים, אבל אומר אדם לחבירו (בדרך רמז) הנראה שתעמוד עמי לערב.

ונפסק בשולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן שז סעיף ב:

אסור לשכור פועלים ולא לומר לאינו יהודי לשכור לו פועלים בשבת, אף על פי שאין הישראל צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת, שכל מה שהוא אסור לעשותו אסור לומר לאינו יהודי לעשותו.

ב. תוקף האיסור

מפשט הגמרא עולה שאמירה לנכרי אסורה מדרבנן, וכן פסק הרמב"ם:

רמב"ם הלכות שבת פרק ו הלכה א:

אסור לומר לנכרי לעשות לנו מלאכה בשבת אע"פ שאינו מצווה על השבת ואע"פ שאמר לו מקודם השבת ואע"פ שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת. **ודבר זה אסור מדברי סופרים** כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן.

❖ **מהו יסוד איסור אמירה לנכרי על פי הרמב"ם?**

לעומת זאת במכילתא כתוב:

מכילתא פרשת בא מסכתא דפסחא פרשה ט:

כל מלאכה לא יעשה בהם. לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה גוי מלאכתך.

ועל פי זה כתב הסמ"ג:

אסרו הגאונים לומר לגוי ליטול הקדרה, ואם הוציא הגוי הרגיל בכך מעצמו אין לאסור לאוכלו.

לעומת זאת, בהגהות מיימוניות כתב שהדבר מותר:

הגהות מיימוניות שבת פרק ו' אות כ':

בקונטרס ה"ר מקורביל - ומה שאנו אומרים לנוכרי להוציא החמין מן הגחלים בשבת, **אין אומרים לו לא לכבות ולא להבעיר, ואיהו איסורא קעביד.**

❖ **מהו טעמו של ההגהות מיימוניות? האם דבריו כאן מתאימים לשיטתו ביסוד איסור אמירה לנכרי?**

וכן פסק הרמ"א:

רמ"א אורח חיים סימן רנג סעיף א':

ואם לא נתקן (את הקדירות) מן האש ונמצאו על גבי האש בשבת, יש להסירו משם על ידי אינו יהודי, ואם ליכא אינו יהודי, מותר לישראל להסירו משם. ויזהר שיקחנו משם בנחת ולא ינענע הגחלים, ואז אף אם ינענעו קצת, דבר שאין מתכוין הוא ושרי.

הגר"ש וואזנר ביאר, שמחלוקת זו תלויה בטעמי האיסור:

שו"ת שבט הלוי חלק ז סימן לט:

לגבי הגוי הוא ליה רק מקלקל, או אינו מתכוון ... מכל מקום הגזרה דילמא יעשה בעצמו במקומה עומדת ואז יהיה סותר על מנת לבנות או פסיק רישא. איברא לטעמים אחרים משום שליחות לנכרי לחומר, או משום ודבר דבר יש לצדד להקל כמובן.

ה. פסיק רישא כשכוונתו גם למלאכה

תרומת הדשן התיר לומר לשפחה גויה להעמיד סיר מים חמים על גבי תנור שנועד לחימום הבית, קודם שתדליקו לצורך חימום הבית (במקומות קרים במיוחד, בהם הותר לומר לה להדליק את החימום, כיוון ש'הכל חולים אצל צינה'):

תרומת הדשן סימן סו:

ונהי נמי דהחמין נרתחים על ידי כך מאליהם בודאי, ועל דעת כן היא מושיבתם על התנור, מכל מקום בשעה שהיא מושיבתו על התנור אין שום אש בתנור, וההבערה שהיא מבערת אחר כך עיקר כוונתה היא לבית החורף. ואף כי פסיק רישא הוא לענין החמין, מכל מקום יש חילוק בשבות דרבנן בין מתכוין גמור ללא מתכוין דפסיק רישא.

הט"ז חלק עליו וכתב:

טורי זהב סימן רנג סעיף קטן יח:

העכו"ם מתכוין בבירור לחימום התבשיל, ועל דעת כן מושיבו שם, ומטעם זה אסור לישראל להושיבו שם, ולמה נתיר אחר כך בהבערת התנור, כיון שעיקר כוונה שלה להחם הבית החורף והלא כוונתה גם על התבשיל ואפילו היה ספק היה לאסור שמא כיונה גם על התבשיל.

❖ **מהו ההבדל לפי הט"ז בין גוי שמוציא קדירה מגחלים לוחשות ובין גוי שמדליק תנור שיש עליו קדירה?**

באר המשנה ברורה שגם תרומת הדשן מודה לעיקר דברי הט"ז:

משנה ברורה סימן רנג ס"ק צט:

בתנור בית החורף שלנו שאין דרך לבשל בחול מלמעלה על גבי התנור, לכך נוכל לומר דאין עיקר כונת האיני יהודי בההיסק רק לחמם הבית ולא לבשל הקדרות שעומדות מלמעלה על גבי התנור. אבל התנורים שקורין ענגליש"ע קיכ"ו, שדרך הכל לבשל בחול על גביהן מלמעלה, איסור גמור יש בזה להעמיד המאכל לחמם על ידי האיני יהודי אפילו קודם הסקה, דודאי כונת האיני יהודי בההיסק אחר כך גם בשביל בשול הקדרות.

ובדומה לכך פסק הרב יצחק יוסף:

ילקוט יוסף שבת ב עמוד רנה

מותר לומר לאינו יהודי להשתמש במים חמים של בוילר חשמלי, אף על פי שעל ידי פתיחת הברז יכנסו מים קרים לדוד המים החמים ומתבשלים בתוכו. וכן מותר לומר לו לעשות כל מעשה שכתוצאה ממנו בהכרח תיעשה מלאכה בשבת, **אם אין כאן כוונה לעשיית המלאכה** [ואף על פי שהוא פסיק רישא וניחא ליה].

ו. הנאה מפסיק הרישא של הגוי

❖ **האם מותר ליהנות בשבת ממלאכה שנעשתה על ידי הנכרי בשביל ישראל בפסיק רישא של מלאכה מותרת?**

מלבד איסור אמירה לנכרי, אסרו חכמים ליהנות ממלאכה שנעשתה על ידו עבור ישראל בשבת:

רמב"ם הלכות שבת פרק ו' הלכה ב':

גוי שעשה מלאכה מעצמו בשבת אם בשביל ישראל עשה אותה אסור ליהנות באותה מלאכה עד מוצאי שבת וימתין בכדי שתעשה.

עם זאת, כתבו האחרונים, שאם מותר לומר לנכרי לעשות מלאכה זו, כגון מלאכה שנעשתה בפסיק רישא (כפי שהתבאר), מותר אף ליהנות ממנה בשבת:

שמירת שבת כהלכתה פרק לא הערה ד':

נראה דמותר ליהנות גם מן המים שיתחממו בשבת אחרי הפעלת ההסקה ... דמכיון דשרי פסיק רישא באמירה לנכרי, ממילא פשוט דמותר אחר כך גם ליהנות מן המים שנכנסו ונתחממו ... ומכל מקום נראה דכל זה באקראי בעלמא, אבל במקום שיש קהל גדול הצריכים לשתיית מים חמים ובאופן קבוע רוצים לעשות כן על ידי נכרי, שודאי יודע ומבין שתפקידו לכך הוא כדי שגם יכנסו מים צוננים ויתחממו בשבת, אשר זה אסור לישראל לעשות כן בשבת, נראה דחשיב ממש כאילו הנכרי עושה להדיא בכוונה להוצאה וגם להכנסת המים הצוננים.

ז. הלכה למעשה

- אסור לומר לאינו יהודי, לבצע מלאכות האסורות בשבת.
- אף על פי כן, מותר לומר לאינו יהודי לעשות עבורו פעולה המותרת בשבת, אף אם בהכרח ('פסיק רישא') תגרר מכך פעולה האסורה בשבת, ומותר אף ליהנות מתוצאת המלאכה, אך אין לבקש ממנו לעשות זאת בדרך קבע.
- אם האיני יהודי עושה את הפעולה המותרת מתוך כוונה לגרום לפעולה האסורה, אסור לומר לו לעשות כן, ואף אסור ליהנות מתוצאת הפעולה.

